

ธรรมที่ควรศึกษา

(ไตรสิกขา)

อดทน อดทน อดทน

บัณฑิตย้อมฝึกตน

สิกขา คือ การเรียนรู้หรือการฝึกตนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธองค์ทรงสอนให้เราพัฒนาอยู่ 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางพฤติกรรม ทางจิต และทางสติปัญญา กล่าวคือให้มนุษย์มีวินัย มีพฤติกรรมปฏิบัติสัมพันธ์กับสังคม มีคุณธรรมน้อยใจไปในทางที่ดี แล้วพัฒนาสติปัญญาไปตามลำดับ ดังนั้น การเรียนรู้ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา จึงมีลำดับขั้นตอนเริ่มจาก ศีลสิกขา ต่อด้วยจิตตสิกขาและขั้นสุดท้าย คือ ปัญญาสิกขา รวมเรียกว่า “ไตรสิกขา” ซึ่งมีความหมายดังนี้

ศีลสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมศีล มุ่งเน้นทางด้านกายภาพ และพฤติกรรม มีปฏิสัมพันธ์จัดการกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม มีวิถีชีวิตไม่เบียดเบียน มีการเกื้อกูลแก่สังคม โดยมีความมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

จิตตสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมจิต บางครั้งใช้คำว่า จิตตภาวนา ยกระดับจิตใจให้มีคุณสมบัติทางด้านคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา มีความโอบอ้อมอารีย์ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทางด้านความมั่นคงของจิต เช่น มีความเข้มแข็ง มีความเพียรพยายาม ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบ และทางด้านความสุข เช่น มีใจร่าเริงแจ่มใส สดชื่นเบิกบาน มีความอึดเฝ้าใจ พอใจในสิ่งที่มี เพื่อมีความมุ่งหมายที่จะฝึกจิตให้พร้อมที่จะใช้งานในทางปัญญา

ปัญญาศึกษา หมายถึง การพัฒนาทางด้านปัญญา ได้แก่การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักพิจารณา การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบ ความรู้เข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล เจาะอย่างยั้ง เน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

หลักของไตรสิกขาเป็นเหมือนสวรรค์บนดินของสัตว์โลก ผู้ต้องการฝึกตน ดังเรื่องราวที่จะเล่าให้ทราบ ดังต่อไปนี้ มีพระเถระรูปหนึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์ สามารถมองเห็นนรกสวรรค์ ได้ด้วยตาทิพย์ วันหนึ่งพระเถระมองเห็นสัตว์นรกกลุ่มหนึ่ง กำลังนั่งล้อมวงล้อม รอบภาชนะใส่อาหารที่เพิ่งปรุงเสร็จใหม่ สัตว์นรกแต่ละตนมีทัพพีด้ามยาวมากเชื่อมติดอยู่กับมือของตน เมื่อสัตว์นรกเหล่านั้น ใช้ทัพพีด้ามยาวตักอาหาร ก็ไม่สามารถใส่ปากตนเองได้ เพราะด้ามทัพพียาวเกินไป จึงได้รับความทุกข์ทรมาน ด้วยความหิวโหยอยู่ตลอดเวลา

อีกด้านหนึ่งสูงขึ้นมาจากภูมินรก เป็นเทวตานบนภาคพื้นดิน ที่เรียกกันว่าภูมิเทวตากลุ่มหนึ่ง นั่งล้อมวงรอบภาชนะใส่อาหารมารับประทาน เทวตาแต่ละองค์ ก็มีทัพพีด้ามยาวเชื่อมติดกับมือของตนเองเหมือนกัน แต่เทวตาเหล่านี้ กลับได้บริโภคอาหารอย่างมีความสุข โดยไม่มีอาการอดอยากหิวโหยแต่ประการใด

พระเถระอดสงสัยมิได้ว่า อะไรคือข้อแตกต่างระหว่างสัตว์นรกและภูมิเทวตาเหล่านี้ กลุ่มหนึ่งมีทัพพีด้ามยาวเชื่อมติดกับมือ แต่ได้รับความทุกข์ยากหิวโหยอยู่ตลอดเวลา อีกกลุ่มหนึ่งก็มีทัพพีด้ามยาวเชื่อมติดกับมือ แต่กลับอิ่มหนำสำราญ เมื่อได้ฟังพิจารณาดูแล้วจึงได้ข้อสรุปว่า ภูมิเทวตานั้นบริโภคอาหารอย่างมีความสุขได้ เพราะต่างคนต่างมีเมตตา มีน้ำใจแก่กัน ปรารถนาดีต่อกัน ด้วยการตักอาหารป้อนให้กันและกัน ซึ่งตรงข้ามกับสัตว์นรกเหล่านั้น ต่างฝ่ายต่างก็มีแต่ความอิจฉาริษยา ความอาฆาตมาดร้ายซึ่งกันและกัน เมื่อตนเองจะบริโภคอาหาร ก็ไม่คิดป้อนให้ใคร ทั้งยังกีดกันไม่ให้ป้อนให้กันอีกด้วย พวกเขาจึงต้องทุกข์ทรมานด้วยความอดอยากหิวโหย

คติธรรมเรื่องนี้ สอนใจมนุษย์ให้มีน้ำใจต่อกัน มีความรัก มีเมตตาต่อกัน ถ้าเราทำดีต่อกัน วันไหนเราล้มก็มีคนช่วยพยุง ต่างคนต่างประคับประคอง เพื่อนมนุษย์ซึ่งกันและกัน อันไม่ต่างจากสวรรค์บนดิน เกิดเป็นความร่มเย็นเป็นสุข

มนุษย์คนไหน ไม่มีน้ำใจ คอยอิจฉาริษยา หาช่องทำร้ายผู้อื่น ก็ได้รับผลร้ายกลับเข้าหาตัวเอง ทำให้ประกอบกิจการงานติดขัด ขัดสน ชีวิตหาความสุขไม่ได้ เปรียบเสมือนนรกบนดิน

บุญนี้แหละหนามีผลอันยิ่งใหญ่ มีความสุขสงบเป็นผลกำไร บุญ คือ เปิดใจ หยิบยื่นโอกาสดีดีเข้าหาตน และเผื่อแผ่แก่คนรอบข้าง กลายเป็นสวรรค์บนดิน เป็นเทวดาบนโลกมนุษย์ได้ ดังนั้นความดีทั้งปวงต้องได้รับการฝึกอบรม ฝึกฝนใจ ฝึกใจได้ เอาดีได้

หลักแห่งไตรสิกขา ที่กล่าวมานี้ จึงเป็นการศึกษาที่ฝึกตนให้เจริญด้วยการพัฒนาด้านความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ครบองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ของชีวิตที่ดีงาม ยิ่งความสงบสุขร่มเย็นให้แก่ตนและคนเหล่านอื่น ตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า บัณฑิตย่อมฝึกตน ด้วยประการฉะนี้